

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет української й іноземної філології та журналістики
Кафедра англійської філології та прикладної лінгвістики

ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ МИСТЕЦЬКИХ РЕАЛІЙ ТА ЇХ
ВІДТВОРЕННЯ У ПЕРЕКЛАДІ

Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: студентка 08-431 групи
Спеціальності 035.04 Філологія
(германські мови та літератури (переклад
включно)

Освітньо-професійної програми «Філологія
(германські мови та літератури (переклад
включно))»

Козонак Анастасія Вікторівна

Керівниця к.філол.н., доцент Короткова Л.В.
Рецензентка к.пед.н., доцент Зуброва О.А.

Херсон – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МИСТЕЦЬКИХ РЕАЛІЙ	5
1.1. Поняття реалій у лінгвістиці.....	5
1.2. Засоби вираження мистецьких реалій	6
1.3. Способи перекладу мистецьких реалій	9
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ МИСТЕЦЬКИХ РЕАЛІЙ	13
2.1. Переклад мистецьких реалій в класичній літературі.....	13
2.2. Переклад мистецьких реалій в сучасній літературі	18
ВИСНОВКИ	24
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	26

ВСТУП

Перекладацька діяльність, що зародилася ще в Стародавньому світі, має багатовікову історію. Саме відмінності мов привели до виникнення перекладу, який є найголовнішою необхідністю при комунікації та обміні культурними цінностями між різними народами. Спочатку велика увага приділялася релігійним текстам, але з плином часу з'явилася потреба в перекладі текстів художньої літератури.

Питанням теорії перекладу художнього тексту присвячено багато праць вітчизняних та зарубіжних вчених, серед яких С.Г. Бархударов, В.Н. Комісаров, В.В. Виноградов, Є.Л. Жених, Т.А. Казакова, Л.К. Латишева, С. Влахова, С. Флоріна та інші [1; 9; 4; 7; 10; 12; 5].

Протягом тривалого часу зусилля науковців були спрямовані на визначення поняття «реалії». Сьогодні існує безліч визначень цього поняття. Реалії розуміють як «предмети матеріальної культури» (О.С. Ахманова), як «безеквівалентна лексика» або «екзотична лексика» (С. Г. Тер-Минасова).

З проблемою перекладу реалій перекладач у своїй діяльності стикається досить часто. І саме реалії становлять складність під час перекладу, оскільки такі поняття зазвичай відсутні в інших культурах.

Дана робота присвячена способам художнього перекладу мистецьких реалій як способу освоєння культури світу.

Актуальність роботи полягає в тому, що роль мистецьких реалій значно збільшується і зростає потреба вироблення цілісного уявлення про значення реалій та особливості їх відтворення. Отже, здатність досягти найкращої комунікації є головним завданням перекладача.

Об'єкт дослідження – мистецькі реалії художньої літератури.

Предметом нашого дослідження є способи перекладу мистецьких реалій на матеріалі художньої літератури.

Метою даного дослідження є виявлення основних і найбільш ефективних способів перекладу мистецьких реалій художньої літератури.

Для досягнення цієї мети необхідно вирішити такі **завдання**:

- 1) визначити теоретичні засади дослідження поняття «реалія» в лінгвістиці;
- 2) встановити основні засоби вираження мистецьких реалій;
- 3) з'ясувати способи перекладу мистецьких реалій;
- 4) проаналізувати особливості перекладу мистецьких реалій в класичній та сучасній літературі.

Матеріалом дослідження слугували тексти англійськомовних художніх текстів Джейн Остін, Марка Хеддона.

Практична цінність роботи полягає в тому, що результати дослідження можуть бути основою для складання лекційних курсів, матеріалом для підготовки до практичних занять з теорії та практики перекладу, лінгвокультурології тощо.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 28 сторінок друкованого тексту, з них 25 сторінки основного тексту.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МИСТЕЦЬКИХ РЕАЛІЙ

1.1. Поняття реалій у лінгвістиці

Повна передача значень не завжди можлива при перекладі, в зв'язку з цим текст перекладу не може бути еквівалентом тексту оригіналу. Основне завдання перекладача – уникнути якомога більше семантичних, прагматичних, стилістичних втрат при перекладі.

Варто зазначити, що в основному труднощі виникають в тих випадках, коли в мові перекладу відсутнє слово, значення якого описується на мові оригіналу, але це не означає принципову неможливість перекладу. Існує безліч способів перекладу таких слів.

Найчастіше труднощі виникають при перекладі мистецьких реалій, передача яких необхідна для подання повної картини життя тієї культури, про яку йде мова в тексті мови оригіналу.

«Реалії – це слова (і словосполучення), що називають об'єкти, характерні для життя (побуту, культури, соціального і історичного розвитку) одного народу і чужі іншому, оскільки вони є носіями національного і / або історичного колориту, вони, як правило, не мають точних відповідників (еквівалентів) в інших мовах, і, отже, не піддаються перекладу на загальних підставах, вимагаючи особливого підходу» [5, с.122].

«Реалія – це 1) предмет; дійсно існуюча, конкретна річ; 2) реалії - об'єктивні факти як історичне тло літературного чи іншого опису; в методиці викладання іноземних мов - етнічні чи національні особливості, які отримали відображення в даній мові, але не відтворюються в інших (або перекладені тільки описово)» [8, с.206].

«Реалія – це предмет, річ, а також факт, соціальний процес, явище, що існує в реальному житті» [30].

За визначенням Г.Д. Томашина, реалії – це назви предметів матеріальної культури, історичних чинників, інститутів держави, міфологічних істот, які притаманні тільки певним націям і народам [20, с.65].

«Лакуна (в широкому сенсі) – національно-специфічний елемент культури, який знайшов відповідне відображення в мові та мовленні носіїв цієї культури, який або повністю не розуміється, або недостатньо розуміють носіями іншої лінгвокультури в процесі комунікації» [31].

«У вузькому сенсі лакуна розуміється як відсутність в одній мові будь-якої лексичної одиниці, наявної в іншій мові» [25, с. 87].

На наш погляд, найбільш повне визначення реалії дають науковці С. Влахов і С. Флорін. Це визначення, дане вченими з точки зору перекладу слів-реалій, буде робочим визначенням для нашого дослідження. На основі опертя на це визначення ми розглянемо основні способи відтворення реалій у художніх текстах.

1.2. Засоби вираження мистецьких реалій

Процес літературного перекладу слів, що позначають різні феномени мистецтва, завжди був і буде непростим завданням для перекладача. Проте від його рішення нерідко залежить кількісний і якісний склад читацької аудиторії перекладеної книги – особливо якщо в ній зображуються реалії, абсолютно не знайомі новим читачам.

Якщо реальність, зображувана в книзі, не відома новій аудиторії, перекладачеві необхідно зрозуміти, чи існують схожі поняття в письмовій субкультурі мови перекладу. При цьому питання про

релевантності перекладу для нової аудиторії більш значуще для перекладача, ніж для автора оригінального твору.

Буває так, що перекладач навмисно ускладнює для читача сприйняття перекладеного тексту (вводячи в нього численні екзотизми, роблячи примітки і виноски і т.п.), що робиться з метою посилити чужорідність лінгвістичного і культурного контекстів, в яких був створений цей текст [21].

Передача мистецького аспекту вимагає багатостороннього підходу. Це стосується ставлення перекладача і до предмету зображення, і до сприйняття читачів. Але навіть досконального знання іноземної мови, його лексики і граматики недостатньо, щоб стати компетентним перекладачем. Перш за все, для цього необхідно добре знати і рідну культуру, і культуру країни мови перекладу, тільки тоді буде можливо адекватно перенести культурні особливості з тексту оригіналу в текст перекладу.

Особливий інтерес до питань адекватного перекладу культурних реалій лінгвісти стали проявляти в другій половині 1980-х років. Так, Х. Крінгс в 1986 році провів дослідження за участю 8 студентів - носіїв німецької мови, яким було запропоновано зробити переклад французького тексту із застосуванням методу вербалізації думок (*Think Aloud Protocol*) ТАР (*Think-aloud protocols*, буквально – «Протоколи роздуму вголос») - це основний експериментальний метод, який використовується в психолінгвістиці. Даний термін, запозичений з когнітивної психології, спочатку позначав вербалізацію думок і відчуттів в процесі виконання тестових завдань. А в психолінгвістиці так називається цілий ряд методів, що включають вербалізацію розумових процесів при виконанні вправ з перекладу. Мета полягає в тому, щоб отримати відомості про процес перекладу за допомогою інтроспекції. Згодом цей метод розвинувся в кілька самостійних

варіантів: вербалізація в реальному часі, ретроспективна вербалізація і спільна вербалізація (діалог).

У процесі перекладу студенти повторювали свої думки вголос, а всі їхні коментарі записувалися [32].

Таким чином, приступаючи до перекладу, перекладач повинен осмислити реалію в оригінальному художньому тексті, виявити місце, яке вона займає мові оригіналу, – яким чином вона подана, щоб донести до свідомості читача її семантичний і конотативний зміст. У більшості випадків незнайомою є чужа реалія. Автор вводить її в текст художнього твору при описі нової для носія даного мови дійсності. Знайомі реалії не потребують осмислення.

Інтернаціональні реалії також не потребують осмислення, оскільки у читача внаслідок їх поширеності вже склалися про певні уявлення. Введення засобів осмислення вимагають незнайомі реалії (свої і чужі), якщо це відповідають задуму автора перекладного твору.

Найбільш поширеними в літературі засобами вираження є:

- графічне виділення лексем, що позначають реалії (курсив, лапки, жирний шрифт), проте цей спосіб використовується тільки для акценту на понятті, але не розкриває його семантичний і конотативний зміст для читача;
- застосування поряд з лексемою, що позначає реалію, її синоніма або спорідненого поняття: «селянин-іомен»;
- пояснення в самому тексті, що міститься в дужках, або відокремлене комами, тире;
- використання пояснення в виносці, наприклад, на нижній частині сторінки, у разі відсутності можливості пояснити в тексті;
- розтлумачення реалії в розділі «Коментарі», проте такий вид пояснення може відволікати читача від тексту.

Питання про подачу та вираження реалій в тексті важливе для перекладача, оскільки адекватне відтворення реалії залежить від

осмислення перекладачем місця реалії в мові оригіналу та від вибору способу її відтворення.

1.3. Способи перекладу мистецьких реалій

Вирішення питання про вибір певного прийому при відтворенні реалії безпосередньо залежить від задачі, яка стоїть перед перекладачем в кожному конкретному випадку: зберегти колорит мовної одиниці з можливими збитками для семантики або передати значення реалії (якщо воно невідоме), втративши при цьому колорит.

При перекладі реалій виникають дві основні проблеми: відсутність еквівалентної лексичної одиниці у мові перекладу, оскільки у носіїв цієї мови немає поняття про об'єкт (референт), що позначається реалією і необхідність, відтворити колорит та конотацію лексичної одиниці [13].

Існують чотири способи перекладу реалій:

- транслітерація (або транскрипція);
- створення нового (або складного) слова;
- уподібнений переклад (уточняється в контексті);
- гіпонімічний переклад (заміна спорідненим поняттям).

Опишемо кожен із способів перекладу реалій розлогіше:

1) *Транскрипція / транслітерація.*

Транскрипція – уведення в текст мови перекладу лексичної одиниці, що виражає реалію, за допомогою графічних засобів з максимальним фонетичним наближенням до її оригінальної фонетичної форми: рос. «Пельмені» і англ. «*Pelmens*», нім. «*Bundestag*» і укр. «Бундестаг», англ. «*LG*» та укр. «Ел Джі». Перевага транскрипції при відтворенні реалій пояснюється тим, перекладач долає такі труднощі перекладу як відтворення смислового змісту та колориту. «Надмірне захоплення транскрибування іншомовних слів, які називають реалії; а не

так уже й рідко прийнятих за них, не тільки не сприяють збереженню національного колориту, а навпаки, знищують його, захаращуючи мову перекладу і змушуючи читача спотикатися на кожному кроці через непотрібні екзотизми» [4, с.156].

У разі невідповідності звуків та букв, що їх позначають в мові оригіналу та мові перекладу, застосовуються поєднання букв, що дають відповідне звучання. Так, українське «ж» відтворюється у вигляді «zh», «х» через «kh», «щ» - «shch».

Транскрипція часто використовується в публіцистичних текстах і в художніх. Наприклад, у творі пригодницького жанру така реалія, зображена графічно, несе характер екзотики. Використання такого графічного засобу як транскрипція великою мірою залежить і від реципієнта, який є адресатом тексту. Автор повинен враховувати обізнаність читача у сфері реалій, оскільки зазначені лексичні повинні бути в полі розуміння тексту читачем. Так, наприклад, в журналі для молоді лексична одиниця «фан» (від англ. «*Fan*») буде зрозумілою, однак якщо зазначену лексичну одиницю вжити у статті для іншої цільової аудиторії, наприклад, пенсіонерів, потрібно віднайти синонім нейтрального тону («уболівальник») [23].

Лексичні одиниці, що позначають реалії, та характеризуються інтернаціональним та регіональним значенням часто відтворюються за допомогою транскрипції. Більш того, перекладачу в цьому випадку вдається зберегти стилістичне забарвлення.

Використання транскрипції є вигідним, оскільки сприяє компресії перекладу.

Крім того, часте транскрибування в тексті перекладу може перевантажувати текст, як результат віддалити читача від оригіналу.

Іноді вдалим способом є поєднання транскрипції з іншими засобами осмислення. Особливо йдеться про реалії, які називаються «хибними друзями перекладача» [12, с. 165].

Поряд із транскрибуванням слід зазначити явище міжмовної омонімії, тобто слова, які є фонетично близькими.

«Транскрипції ... небезпечні тоді, коли суперечать естетичному почуттю читача, нагадуючи непристойні чи смішно звучать слова рідної мови» [17, с. 82].

Використання прийому транслітерації для відтворення реалій є досить не частим, загалом зазначений прийом вживається для позначення суспільно-політичних подій та власних назв.

2) Створення нового / складного слова.

Даний прийом застосовується, якщо транскрипція (чи транслітерація) небажана або неможлива. Введення неологізму – найбільш вдалий (після транскрипції) спосіб відтворення реалії. Такими новими лексичними одиницями є кальки і напівкальки.

- Калька – буквально відтворення, що зберегти значення реалії шляхом максимального збереження семантики. Проте збереження семантичного навантаження не завжди означає збереження колориту.

- Напівкалька – часткове запозичення слів і виразів, які містять елементи мови оригіналу та мови перекладу. Прикладом напівкальки є television – телебачення [14, с. 60].

3) *Освоєння* – «адаптація іншомовної реалії, надання їй на основі іншомовного матеріалу виду рідного слова. При цьому реалія не тільки змінює свою форму, але і зазвичай втрачає частину семантичного змісту». Наприклад, ньому Walkure перетворилася в укр. Валькірію [24].

Створення семантичного неологізму - слово або вираз, що дозволяє зрозуміти реалію [5, с. 100]. Однак слід зазначити, що переклад реалій неологізмами є найменш уживаним.

4) Уподібнений переклад полягає у підборі еквівалента, який викликає у читача, який читає переклад, асоціації, подібні до тих, які б виникли у носія мови оригіналу.

5) Контекстуальний переклад полягає у відтворенні перекладачем реалії за допомогою урахування контексту.

6) Гіпонімічний переклад – «заміна видового поняття на родове при перекладі реалій, в основному, вживається при передачі чужих, незнайомих читачеві реалій» [5, с. 100].

7) Заміна реалії.

Деякі дослідники (наприклад, Влахов С. і Флорін С.) також виділяють прийом заміни реалії, наведеної в тексті оригіналу реалією мови перекладу. Зміна колориту при підстановці реалій може змістити акцент увагу читача на певні деталі тексту [5].

Підсумовуючи, зазначаємо, що питання перекладу реалій є надзвичайно важливим у перекладацькій діяльності, оскільки для його розв'язання необхідна низка різноманітних елементів, а саме: перекладацький аспект країнознавства, внутрішня культура перекладача, фонові знання (епоха, відповідне середовище тощо).

Вибір необхідного способу перекладу реалій залежить насамперед від правильного осмислення нової реалії в тексті оригіналу, від визначення її місця та функції в контексті, поданому автором.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ МИСТЕЦЬКИХ РЕАЛІЙ

2.1. Переклад мистецьких реалій в класичній літературі

На сьогоднішній день відомо кілька підходів до навчання художньому перекладу, серед них лінгвістичний, особистісний, діяльнісний, соціокультурний, дискурсивний, компонентний, текстовий і когнітивно-комунікативний, проте на нашу думку, тільки один з них здатний лягти в основу методики навчання художнього перекладу – соціокультурний підхід [11].

Соціокультурний підхід до навчання передбачає в процесі перекладу тісну взаємодію мови і культури її носіїв. Результатом є формування як комунікативної, так і соціокультурної компетенції, що забезпечує використання мови в умовах певного культурного контексту на основі діалогу культур [16].

Соціокультурна компетенція передбачає знання перекладачем національно-культурних особливостей соціального і мовної поведінки носіїв мови (їх звичаїв, етикету, соціальних стереотипів, історії і культури країни) і їх використання в процесі спілкування. Формування даної компетенції проводиться в контексті діалогу культур, сприяє досягненню міжкультурного порозуміння між людьми і становленню їх толерантного ставлення до іншомовної культури. Сутність соціокультурного підходу до художнього перекладу полягає у пошуку і виявленні міжкультурних ускладнень, так званих реалій [6].

Реалії (*realis*, -e, мн. *Realia* - «речовинний», «дійсний») – це поняття, які називають елементи матеріальної і духовної культури, побуту, історичної епохи, соціального ладу, державного устрою,

фольклору, тобто специфічні особливості даного народу, країни, чужі іншим народам і країнам [3].

Переклад мистецьких реалій – частина великої і важливої проблеми передачі національної та історичної своєрідності, яка сходить, мабуть, до самого зародження теорії перекладу як самостійної дисципліни. Існує безліч класифікацій реалій за різними ознаками: предметний поділ, що підрозділяється на географічні, етнографічні (реалії побуту, праці, мистецтва і культури, етнічні об'єкти, заходи і гроші), суспільно-політичні (адміністративно-територіальні реалії, органи і носії влади, військові реалії), місцевий поділ (в площині однієї мови і в площині пари мов) і тимчасовий поділ (сучасні та історичні реалії) [3].

Зупинимося детальніше на реаліях культури і мистецтва, взявши в якості об'єкта дослідження творчості англійської письменниці Джейн Остін (1775-1817), яке по праву можна назвати енциклопедією життя сільської Англії кінця XVIII століття. Розпорядок дня дворянської сім'ї, розташування кімнат в особняку, зарплата покоївки і сільськогосподарського робітника, закон про майорате, судова ієрархія в Англії - про все це письменниця якщо не розповідає в деталях, то згадує, і все ці подробиці якраз і є мистецькі реалії, на які перекладачеві слід звернути особливу увагу.

«After a song or two, and before she could reply to the entreaties of several that she would sing again, she was eagerly succeeded at the instrument by her sister Mary...» [28].

«Після однієї або двох пісеньок, ще до того, як вона змогла щось відповісти слухачам, які просили про повторення, її відтіснила від фортепіано сестра Мері ...» [29].

Уміння грати на хоча б одному музичному інструменті (самим розповсюдженим було піаніно) - одна з вимог дворянського суспільства до дівчат. Щоб вразити парубка, панянки тренувалися в грі і співі, проте

не всім вистачало старанності розвинути навички. Після заміжжя деякі дівчата залишали музику, обов'язкові заняття якої були не кожній по душі. Найбільш поширеними музичними інструментами були клавійні: клавесин, спінет, фортепіано і рояль.

*«Her mother wished her to learn **music**; and Catherine was sure she should like it, for she was very fond of tinkling the keys of the old **forlorn spinner**; so, at eight years old she began»* [28].

«Матуся бажала, щоб Кетрін навчалася музиці; і Кетрін вірила, що полюбить це заняття, бо з насолодою блямкала по клавішах старого клавесина; Отож, у вісім років вона приступила» [29].

Клавесин – клавійний музичний інструмент, металеві струни якого захищують плектром з пера або шкіри. Існували клавесини двох типів: крилоподібні форми великого розміру (вертикальний або горизонтальний) і меншого розміру - квадратної, прямокутної або п'ятикутної форми. Інструменти першого типу зазвичай називають клавесином / harpsichord, а другого - спінет / spinner.

*«... and there is poor Jane Fairfax, who is mistress of music, has not any thing of the nature of an instrument, not even the pitifullest old **spinnet** in the world, to amuse herself with»* [28].

«... а в цей час бідній Джейн Ферфакс, такий незрівнянній піаністці, взагалі ні на чому грати - хоча б поганенький спінет для втіхи, так і того немає ...» [29].

Спінет (від італ. *Spina* - «колючка») – невеликий домашній клавійний струнний музичний інструмент, різновид клавесина. Має один мануал і один ряд струн. На відміну від інших різновидів клавесина струни спінету натягнуті по діагоналі зліва направо.

Фактично, спінет є злегка спрощеною версією клавесина, володіє однією або двома клавіатурами з розмірністю в чотири або п'ять октав.

Відмінною рисою клавесина, як правило, було багате декорування. Клавесин нагадує спінет, у нього та ж щипкова механіка, але розміри

більше. Усередині корпусу знаходилися натягнуті струни, що мали ідентичну товщину, але різну довжину: саме цим пояснюється його характерна форма - за зовнішнім виглядом він нагадує сучасний рояль. Витяг звуку здійснювалося за допомогою пружних язичків зі шматочків шкіри або ороговілих кінчиків пташиного пір'я, які, будучи закріпленими на спеціальних тангенту, які наводилися в рух клавішами, щипали струни. Клавесин - добротний, порівняно звучний музикальний інструмент, на якому за умови певного вміння можна було грати рухливі п'єси, легкі композиції і акомпанемент, супроводжуючий речитатив і спів. Відмінна гармонія досягалася при доповненні один одним коротких звуків клавесина і плавно тягнуться звуків голосу, скрипки або віоли [20].

*«Mrs. Cole was telling that she had been calling on Miss Bates, and as soon as she entered the room had been struck by the sight of a **pianoforte** — a very elegant looking instrument — not a **grand**, but a large-sized **square pianoforte**» [28].*

«Місіс Коул розповідала, що ходила відвідати міс Бейтс, і тільки-но переступила поріг кімнати, як їй кинулося в очі фортепіано - прекрасний, витончено оброблений інструмент - не рояль, правда, але хороших розмірів піаніно» [29].

*«As Elinor was neither musical, nor affecting to be so, she made no scruple of turning her eyes from the grand pianoforte, whenever it suited her, and unrestrained even by the presence of a **harp**, and **violoncello**, would fix them at pleasure on any other object in the room» [28].*

«Еліно́р не була музична і не прикидалася музичною, а тому не соромилася відводити погляд від фортепіано, коли їй того хотілося і, не соромлячись присутністю ні арфи, ні віолончелі, зупиняла погляд на чомусь іншому» [29].

«*Then the two third he danced with Miss King, and the two fourth with Maria Lucas, and the two fifth with Jane again, and the two sixth with Lizzy, and the **Boulangier**...*» [28].

«*У третьому танці його парою була міс Кінг, в четвертому - Марія Лукас, в п'ятому ще раз Джейн, в шостому - Ліззі; Буланже він танцював ...*» [29].

Буланже – один з найбільш популярних контрдансів кінця XVIII – середини XIX століття, який, нарівні з Sir Roger de Coverly, грав в Англії роль завершального вечір танцю. У ньому брали участь всі учасники балу: танцюючи Буланже, дами все час міняли партнерів, так що кожна з них встигала трохи потанцювати з кожним джентльменом.

За словами Джейн Остін: «*to be found of dancing was a certain step towards falling in love*», - «*пристрассть до танців є прямий шлях до закоханості*». З XVII по XX століття в Англії були дуже популярні так звані «народні танці» або контрданси. Зрозуміло, ці танці пройшли спеціальну обробку, «пристосувати» їх до запитів світського суспільства. Одним з таких танців був Буланже, який є спрощеним варіантом танцю котильйон (танець-імпровізація, де перша пара придумувала фігури, часто запозичуючи їх з інших танців, наступні пари їх повторювали). Слово “boulangier” французького походження, тому в площині обох мов ця реалія буде вважатися зовнішньою [22].

Популярність контрдансів пояснювалася відсутністю складних кроків і фігур, характерних для XVI століття, і танцювати їх могли майже всі бажаючі: в залі можна було влаштувати кілька квадратів, кіл, колон, по 4-8 чоловік, і все суспільство могло веселитися. У них було мало помпезності і багато веселості, жвавості, грайливості, того, що англійці називають playfulness. Про це красномовно говорять самі назви танців: «Дженні збирає груші» (Jenny Pluck Pears), «Все в лісі зелене» (Wood Green), «Одного літнього дня» (Upon a Summer's Day), «Повернення весни» (The Return of Spring) і т.д.

«... *they would come at any time, and help play at anything, or dance anywhere; and Anne, very much preferring the office of musician to a more active post, played country dances to them by the hour together*» [28].

«... вони могли нагрянути в будь-який час, взяти участь в будь-якій грі і танцях; і Енн, вважаючи за краще скромну роль музикантки будь-якої іншої, годинами награвала для них контрданси» [29].

З не меншим задоволенням танцювали під ірландські і шотландські мелодії, наприклад, рил - веселий шотландський танець:

«*Do not you feel a great inclination, Miss Bennet, to seize such an opportunity of dancing a reel?*» [28].

«- *А чи не бажаєте ви, міс Беннет, скористатися нагодою і протанцювати рил?*» [29].

Спочатку він з'явився в Шотландії, а подальший розвиток отримав в Ірландії. Ірландські танцюристи дали танцю розвиток і з'явилося два різновиди ірландського рила "*Kelsey's Wee Reel*" і "*Miss MacLeod's Reel*". Танці були улюбленим заняттям молоді в той час.

Дані приклади наочно дають зрозуміти той факт, що без додаткових соціокультурних знань створити адекватний переклад художнього тексту не представляється можливості.

Таким чином, застосування соціокультурного підходу, що полягає в дослідженні міжкультурних реалій в художньому тексті, грає ключову роль у формуванні соціокультурної компетенції.

2.2. Переклад мистецьких реалій в сучасній літературі

Особливий інтерес представляє аналіз способів перекладу позначень, традицій і звичаїв носіїв культури англійської мови з огляду на особливу культурну цінність явищ і предметів.

Нижче будуть проаналізовані перекладацькі рішення, спрямовані на переклад таких особливостей носіїв англійської мови, виявлених в тексті книги Марка Хеддона "The Curious Incident of the Dog in the Night-Time". Одним із прикладів перекладу культурних особливостей може послужити переклад наступного речення, розташованого на сторінці 8 в книзі-оригіналі: "*There was also a padded bench ...*". У перекладі даний уривок представлений таким реченням: «*А ще там стояла м'яка кушетка.*»

По-перше, українські в'язниці облаштовані трохи інакше, ніж англійські. По-друге, англійське "*padded bench*" служить для позначення меблевого виробу, призначеного для сидіння кількох людей з м'якою поверхнею. Є. Спіжовий перекладає цю одиницю як «кушетка», що позначає меблевий виріб, призначений для лежання однієї людини, кушетка може мати спинку або підголівник.

Очевидно, що образ української в'язниці у носія української мови значно різниться з тим, як облаштовані в'язниці в Англії. Перекладач в даному випадку усунула національно-історичний колорит даного явища, замінивши його. На наш погляд, дане перекладацьке рішення позбавляє носія української культури можливості складання коректного способу англійських в'язниць.

Розглянемо наступний приклад перекладу позначення культурно-специфічних особливостей.

«Then Ivor did a poo and Mrs. Alexander picked it up with her hand inside a little plastic bag and then she turned it inside out...» [26].

«Потім Айвор випорожнився, і місіс Александер наділа на руку пластиковий пакет і зібрала все це ...» [29].

«She walked to the little red box on a pole next to the gate to the park and she put Ivor's poo into the box...» [26].

«Вона підійшла до маленької урни поряд з воротами парку і викинула туди пакет з випорожненнями Айвора ...» [29].

Через «чужість» такого явища, як спеціальні урни для випорожнень для тварин в парках автор перекладу підкреслює наявність такого феномена в своєму перекладі, вважаючи за краще стратегію доместикації. Однак, незважаючи на те, що на момент здійснення перекладу прибирання екскрементів за своїми вихованцями не була настільки поширеною практикою в Україні, перекладач зберігає опис даної поведінки в своєму перекладі. На даному етапі, коли Законодавством України закріплено обов'язок власників тварин утилізувати відходи життєдіяльності вихованців, представляється доцільним зберегти в перекладі і опис спеціальної урни для екскрементів.

У наступному прикладі проілюстрована невмотивована заміна інформації вихідного тексту в тексті перекладу.

«The other box was an old cardboard box that is called a shirt box because people used to buy shorts in them» [26].

«Це був старий ящик від шафи, який називався білизняним, тому що деякі люди зберігають там свої сорочки» [29].

Автор початкового тексту експлікує зміст того, що розуміється як «*cardboard box / shirt box*». Так, реципієнту книги-джерела стає чітко зрозуміло, що мова йде про коробку, зроблену з картону, в якій раніше зазвичай продавалися сорочки. В Україні такий спосіб упаковки сорочок є нетрадиційним, через що автор перекладу вирішує докорінно змінити значення даного речення, замінюючи картонну коробку ящиком шафи, в якому деякі люди зберігають свої сорочки. На наш погляд, дане перекладацьке рішення не є раціональним з огляду на те, що зміст вихідного речення є цілком доступним для реципієнта перекладу, тобто не вимагає зміни.

Наступний приклад показує невірне вживання лексичної одиниці в мові перекладу.

«... where there were carrots and onions and parsnips and broccoli in boxes that had a plastic furry green carpet in them ...» [26].

«Там в коробках лежали морквини, і цибуля, і пастернак, і брокколі, а під них були підстелені зелені хутрянки» [29].

Так, автор перекладу вживає в тексті перекладу розмовне слово «хутрянки», яке не було б помилкою в тому випадку, якщо б не означало щось, виготовлене з хутра.

Традиційно хутрянки - шапка або шуба, виготовлені з хутра. Отже, уявлення про те, що в магазині овочі продаються в упаковках з «хутрянки», представляється в корені некоректним. Перекладач міг використовувати прийом калькування або опису, що створило б вірне враження у реципієнтів тексту перекладу [15].

Інший приклад ілюструє значне звуження перекладачем значення речення оригіналу.

«Penalty £ 10 if you fail to show a valid ticket for your entire journey» [26].

«За фальшивий квиток штраф 10 фунтів» [29].

У реченні вихідного тексту йдеться про те, що в разі, якщо пасажир не зможе з будь-якої причини показати свій дійсний квиток, то він буде змушений сплатити штраф.

У перекладі передається тільки один з можливих випадків - наявність у пасажирів фальшивого квитка. Однак, ті випадки, коли пасажир просто втратив квиток, його квиток став недійсним, або ж пасажир зовсім вирішив проїхати без квитка, не передаються в перекладі, що говорить про його недбалість.

Деякі окремі лексичні одиниці також мають яскраво виражений національно-історичний колорит [27].

Такі одиниці також можуть бути в різному ступені чужі носіям культури мови перекладу, через що відображення таких одиниць в

перекладі може вплинути на уявлення про носіїв іншомовної культури у реципієнтів перекладу.

Переклад наступного прикладу демонструє перекладацьке рішення, яке неможливо класифікувати з огляду на його немотивованість.

«*Double yellow lines*» [26].

«*Жовті розділові лінії*» [29].

Так, "*double yellow lines*" – вид дорожньої розмітки, яка застосовується в Великобританії. Це дві паралельні лінії жовтої фарби, що наносяться уздовж боку дороги з метою показати, що паркування транспортних засобів на території, розташованій за цими лініями, заборонена.

У перекладі спостерігаємо додавання слова «розділові», що не відповідає змісту явища, описаного в оригіналі. Більш того, «чужість» даного словосполучення зберігається, проте зміст і форма зазнають змін.

Наступний приклад служить ілюстрацією невірною перекладацького рішення.

«*Ridge and furrow*» [26].

«*Межа*» [29].

«*Ridge and furrow*» позначає феномен, що спостерігався раніше в фермерстві Англії, задачею якого була оранка земель для посівів. Так, раніше для оранки використовувався плуг, лезо якого було загострено тільки з одного боку.

Отже, при використанні такого плуга земля переверталася тільки в одну сторону, що призводило до утворення горба по середині розораного поля. Ця ділянка землі, розташована над іншими розораними смугами і знаходиться по центру поля і є так званим «*ridge and furrow landscape*», переданим в перекладі як «межа» [2].

Поняття «межа» служить для позначення кордону, що проходить між земельними ділянками різних власників.

Варто відмітити, що даний переклад є невірним, так як сама піднесена «борозна» поля не є кордоном різних земельних ділянок.

Дослідження перекладу реалій дозволило зробити висновок, що найчисленніша група реалій – це етнографічні реалії побуту, референтами яких є їжа і напої.

Найбільш нечисленні групи реалій: етнографічні реалії мистецтва і культури, які називають музику; етнографічні реалії мистецтва і культури, що позначають поняття театру; суспільно-політичні реалії адміністративно-територіального поділу включають у себе по одній одиниці.

ВИСНОВКИ

У дослідженні, присвяченому вивченню проблеми перекладу мистецьких реалій на матеріалі художніх творів, ми дійшли наступних висновків:

На сучасному етапі розвитку лінгвістичної думки питання визначення поняття «реалії», класифікації та опис реалії є досить дискусійним. В контексті еволюції перекладацьких теорій реалії неодноразово були об'єктом дослідження лінгвістів. Особлива увага науковців приділяється аналізу реалій, що використовуються в автентичних текстах.

З'ясовано, що поняття «реалії» як перекладацькій термін має низку значень і може використовуватися в різних контекстах:

Реалії – це слова (і словосполучення), що називають об'єкти, характерні для життя (побуту, культури, соціального і історичного розвитку) одного народу і чужі іншому, будучи носіями національного і / або історичного колориту, вони, як правило, не мають точних відповідників (еквівалентів) в інших мовах, і, отже, не піддаються перекладу на загальних підставах, вимагаючи особливого підходу.

У багатьох наукових розвідках зустрічається термін «безеквівалентна лексика», що також трактується неоднозначно: синонім поняттю «реалії», або лексика, відсутня в іншій культурі.

Найскладнішим та найважливішим питанням перекладацької діяльності залишається питання способу перекладу реалій. Особливі труднощі, що пов'язані з описом нової дійсності та побуту, виникають під час перекладу незнайомої, чужої реалії. Вибір прийому переклад має істотний вплив на реакцію та сприйняття читача.

Проблема вивчення основних прийомів перекладу реалій і сьогодні є невирішеною. Існує велика кількість факторів, що впливають

на тлумачення поняття «реалія» та визначення способів перекладу реалій.

У ході дослідження визначено основні способи перекладу реалій: транслітерація, транскрипція, калька, полукалька, освоєння, семантичний неологізм, уподібнений переклад, контекстуальний переклад, гіпонімічний переклад.

Основні труднощі перекладу реалій пов'язані з тим, що в мові перекладу відсутнє слово, значення якого описується на мові оригіналу, але це не означає принципову неможливість перекладу.

Найбільш частотним способом перекладу реалій є транскрипція, оскільки даний спосіб переказу є найбільш простим для використання. Найбільш ефективним виявився уподібнений переклад, оскільки він передає семантику, що допоможе реципієнту зрозуміти суть реалії.

Встановлено, що характер та особливості тексту мови оригіналу, місце й значення реалій в тексті, культура перекладача, його досвід та отриманні знання відіграють важливу роль під час вибору способу перекладу.

Результати даного дослідження можуть бути використані при складанні курсів з перекладу, при проведенні практичних занять з перекладу.

До перспектив подальших наукових пошуків з означеної проблеми відносимо кроскультурний аспект дослідження мистецьких реалій та способів їх відтворення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бархударов Л.С. Язык и перевод (вопросы общей и частной теории перевода). М.: Международные отношения, 1995. 190 с.
2. Буковский С.Л., Литвинов А.В. Особенности обучения специальному переводу студентов сельскохозяйственных специальностей, Вестник УРАО. 2015, № 5 (78), М.: С. 13–16.
3. Верещагин Е.М. Лингвострановедческая теория слова. М.: Рус. яз., 1980. 320 с.
4. Виноградов В.С. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы). М.: Издательство института общего среднего образования РАО, 2001. 224 с.
5. Влахов С., Флорин С. Непереводимое в переводе М.: Международные отношения, 1980. 343 с.
6. Волкова З.Н. Проблема межкультурной коммуникации в изучении иностранных языков. Вестник УРАО. 2015, № 1 (74), 16–21 с.
7. Жених Е.Л. Особенности природы немецкой безэквивалентной лексики и ее влияние на перевод (с немецкого языка на русский): автореф. дис ... канд. филол. наук. М., 2000. 18 с.
8. Комиссаров В.Н. Теория перевода (лингвистические аспекты): Учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. М.: Высш. шк., 1990. 253 с.
9. Комиссаров В.Н. Современное переводоведение. М.: ЭТС, 1999. 424 с.
10. Казакова Т.А. Практические основы перевода. СПб.: Лениздат; Издательство «Союз», 2002. 320 с.
11. Кузнецова М.О. Вторинний дискурс англомовних текстів сучасної масової культури: монографія. Запоріжжя: ЗНТУ, 2015. 216 с.
12. Латышев Л.К. Технология перевода. МЛ:НВИ-ТЕЗАУРУС, 2000. 280 с.
13. Мамрак А.В. Вступ до теорії перекладу: навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2009. 304 с.

14. Микулина Л.Т. Заметки о калькировании с русского языка на английский. Тетради переводчика, вып. 15. М.: Международные отношения 1998. С.59-64.
15. Некряч Т.Є. Через терни до зірок: труднощі перекладу художніх творів. Для студентів перекладацьких факультетів вищих навчальних закладів: навчальний посібник. Вінниця: НОВА КНИГА, 2008. 200 с.
16. Остин Дж. Гордость и гордыня: Роман / Пер. с англ. И. Гуровой. М.: Литература, Мир книги, 2005. 480 с.
17. Садиков А.В. Проблема перевода советских реалий в ее прагматическом аспекте . Тетради переводчика, вып. 21. М.: Высшая школа, 1984. С.77-88.
18. Тер-Минасова С. Г. Война и мир языков и культур: вопросы теории и практики межъязыковой и межкультурной коммуникации. М.: АСТ: Астрель. Хранитель, 2007. 286 с.
19. Тер-Минасова С. Г. Личность и коллектив в языках и культурах // Вестник МГУ. Серия 19. Лингвистика и межкультурная коммуникация, 2003. № 2. С. 13.
20. Томахин Г.Д. Реалии в языке и культуре. ИЯШ., 1981. С. 64-69.
21. Федоров А. В. Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы): для ин-тов и фак. иностр яз. Учебное пособие. М.: Высшая школа, 1983. 303 с.
22. Швейцер А.Д. Теория перевода: статус, проблемы, аспекты. М.: Наука, 1988. 215 с.
23. Щукин А.Н. Методика обучения речевому общению на иностранном языке. Учебное пособие для преподавателей и студентов языковых вузов. М.: Издательство Икар, 2011. с. 342.
24. Хакимова Ш. Р. Приемы перевода интернациональных реалий // Филология и лингвистика в современном обществе: материалы II Междунар. науч. конф. (г. Москва, февраль 2014 г.) М.: Буки-Веди 2014. С. 179-181.

25. Эйнуллаева Е. А. Лакуны в структуре языковой личности и их заполнение в межкультурной коммуникации (на примере английского и русского языков): дис... канд. филол. наук. М., 2003. 167 с.
26. Haddon M. On the origins of The Curious Incident [Electronic resource] // Penguin. – Electronic data. – London, 1995-2018. – URL: <https://www.penguin.co.uk/articles/on-writing/on-writing/2015/apr/07/mark-haddon-on-the-origins-of-the-curious-incident/>
27. Sydoruk G.I. Translation Theory Foundations: Course Book. К.: Кондор, 2009. 284 с.
28. Jane Austen. People. – Electronic data. (дата звернення: 25.04.2021). URL: <https://www.bl.uk/people/jane-austen>.
29. Библиотека Української літератури: Емма, Джейн Остін. — Electronic data. (дата звернення: 25.04.2021). URL: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=8573> (дата звернення: 25.04.2021).
30. Slovonline: Реалія – Electronic data. (дата звернення: 25.04.2021). URL: http://slovonline.ru/slovar_ctc/b-17/id-51473/realiya.html
31. Academic: Лингвистическое значение слова Лакуна – Electronic data. (дата звернення: 25.04.2021). URL: <https://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/652030>
32. TransEurope, Психолінгвістика: слово и речь как важнейшие компоненты психики – Electronic data. (дата звернення: 25.04.2021). URL: <http://transeurope.ru/publications/psiholingvistika-slovo-i-rech-kak-vazhneyshie-komponentyi-psihiki.html>